

Sygn. akt II AKa 80/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 kwietnia 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Piotr Pośpiech (spr.)
Sędziowie:	SA Piotr Filipiak SO del. Adam Synakiewicz
Protokolant:	Grzegorz Pawelczyk

przy udziale **Prokuratora Prokuratury Okręgowej w Katowicach Bogusława Rolki**

po rozpoznaniu w dniu 13 kwietnia 2017 r.

sprawy **J. L. i E. N.**

o zadośćuczynienie

na skutek apelacji pełnomocnika wnioskodawców

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 9 grudnia 2016 roku, sygn. akt XVI Ko 34/16

1. utrzymuje w mocy zaskarżony wyrok;
2. kosztami sądowymi postępowania odwoławczego obciąża Skarb Państwa.

SSO del. Adam Synakiewicz SSA Piotr Pośpiech SSA Piotr Filipiak

sygn. akt II AKa 80/17

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Katowicach wyrokiem z dnia 9.12.2016 r. (sygn. akt XVI Ko 34/16), na podstawie art. 414 § 1 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. i art. 3 ust. 4 ustawy z dnia 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (D.U. z 1991 r. nr 34 poz. 149), umorzył postępowanie z wniosku J. L. i E. N. o zadośćuczynienie za krzywdę psychiczną z tytułu pozbawienia wolności F. N. w okresie od 7.10.1947 r. do 11.10.1950 r. w sprawie Wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie sygn. akt Sr 1606/47.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pełnomocnik wnioskodawców, zaskarżając go w całości. Skarżący podniósł zarzut naruszenia prawa procesowego tj. art. 414 § 1 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. i art. 3 ust. 4 ustawy z dnia 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (D.U. z 1991 r. nr 34 poz. 149) poprzez ich zastosowanie i przyjęcie, iż w

niniejszej sprawie zachodzi powaga rzeczy osądzonej, podczas gdy zakres przedmiotowy roszczeń nie pokrywa się z zakończonym wcześniej prawomocnym orzeczeniem Sądu Wojewódzkiego w Krakowie z dnia 19.04.1995 r. Wskazując na to uchybienie wniósł o zmianę zaskarżonego orzeczenia poprzez zasądzenie na rzecz wnioskodawców kwot po 65.400 zł. tytułem zadośćuczynienia za cierpienia psychiczne F. N. w związku z jego pozbawieniem wolności oraz o zasądzenie na rzecz wnioskodawców kosztów zastępstwa procesowego w kwocie po 480 zł.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja wywiedziona przez pełnomocnika nie zasługiwała na uwzględnienie, gdyż wbrew zawartym w niej zarzutom Sąd Okręgowy w Katowicach nie dopuścił się obrazy wskazanych przepisów prawa procesowego. W niniejszej sprawie zaistniała negatywna przesłanka procesowa z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. nakazująca umorzyć postępowanie prowadzone z wniosku J. L. i E. N.. Wnioskodawcy wystąpili bowiem ponownie o to samo zadośćuczynienie, którego domagali się w 1993 r. i które zostało im już przyznane w postanowieniu z dnia 19.04.1995 r. Brak zatem było powodów do zmiany zaskarżonego wyroku w kierunku wskazanym w środku odwoławczym lub też jego uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji.

Na wstępie niniejszych rozważań należy zauważyć, że w kontekście wywodów zawartych w wywiedzionej apelacji przedmiotem kontrowersji uczyniono wyłącznie kwestie o charakterze formalnoprawnym związane z istnieniem tzw. powagi rzeczy osądzonej. Pełnomocnik wnioskodawców nie zakwestionował bowiem stricte ustaleń faktycznych zawartych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, które w tej sytuacji jawią się jako niesporne.

Najistotniejsze znaczenie dla rozstrzygnięcia w przedmiotowej sprawie miały te ustalenia, z których wynika, że nieżyjący ojciec wnioskodawców – F. N. został skazany na mocy wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie z dnia 8.01.1948 r. sygn. akt Sr 1606/47 na karę 6 lat pozbawienia wolności za przestępstwo z art. 86 § 2 k.k.w.p. W związku z ogłoszoną amnestią orzeczonej kara została skrócona i ostatecznie odbył on karę 3 lat pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym we W.. Postanowieniem z dnia 8.07.1993 r. Sąd Wojewódzki w Krakowie sygn. akt III Ko 1188/92 stwierdził nieważność wyroku sądu wojskowego. Z kolei prawomocnym postanowieniem z dnia 19.04.1995 r. Sąd Wojewódzki w Krakowie w sprawie o sygn. III Ko 1399/93 na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (D.U. z 1991 r. nr 34 poz. 149) zasądził na rzecz J. L., F. S. i M. K. kwoty po 6.400 zł. tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę należne ich ojcu, a także oddalił ich wnioski w pozostałej części.

W toku niniejszego postępowania J. L. i E. N. poprzez pełnomocnika wnioskowali o zasądzenie po 150.000 zł. zadośćuczynienia, gdyż ich zdaniem poprzednie rozstrzygnięcie w tym zakresie nie obejmowało cierpień psychicznych związanych z pozbawieniem wolności i skazaniem F. N..

Z przedstawionych powyżej ustaleń wynika bezspornie, że wnioskodawcy w dniu 19.04.1995 r. uzyskali m.in. zadośćuczynienie za krzywdę poniesioną przez ich ojca F. N. z powodu wykonania wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie z dnia 8.01.1948 r. Podstawę prawną ich roszczenia stanowił art. 8 ust. 1 z dnia 23.02.1991 r., który uprawnia do dochodzenia od Skarbu Państwa odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wydania orzeczenia co do osoby, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia (...). Przepis ten jednocześnie wskazuje, że w razie śmierci tej osoby uprawnienie to przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców.

Pełnomocnik wnioskodawców przedstawionych powyżej okoliczności nie kwestionował. Z treści złożonego wniosku oraz wniesionej apelacji wynika natomiast, że swoich roszczeń domagał się w związku faktem, że zasądzone wcześniej zadośćuczynienie nie objęło wszystkich krzywd, które doznał F. N. w związku z odbywaniem kary pozbawienia wolności. W jego przekonaniu zadośćuczynienie przyznane zostało wówczas tylko z tytułu doznanych cierpień fizycznych i związanych z tymi cierpieniami fizycznymi cierpień psychicznych. W tej sytuacji konieczne stało się wyjaśnienie, czy rzeczywiście zasądzona w 1995 r. na rzecz jego dzieci kwota obejmuje wszystkie doznane przez niego krzywdy

oraz czy istnieje prawna możliwość wystąpienie z uzupełniającym żądaniem, jeśli zapadło już wcześniej orzeczenie w przedmiocie zadośćuczynienia.

Rozstrzygając te kwestie należy w pierwszej kolejności wskazać, że ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego nie definiuje pojęcia zadośćuczynienia, ani nie podaje kryteriów jego ustalania. Miarodajne w tym względzie są przepisy prawa cywilnego materialnego, a zwłaszcza art. 445 § 1 k.c., z którego wynika, że zadośćuczynienie winno być odpowiednie. „Odpowiednia suma”, o której mowa w tych przepisach to wartość, która spełnia stawianą jej funkcję kompensacyjną, ale jednocześnie nie jest sposobem uzyskania nadmiernych korzyści finansowych, jest określana indywidualnie w oparciu o rodzaj, czas trwania cierpień fizycznych i psychicznych, ich natężenie, stopień dolegliwości, z jaką wiązało się stosowanie internowania, a więc przykrości natury moralnej z tego wynikających, w tym utraty dobrego imienia, ostracyzm środowiskowy, konieczność poddania się rygorom związanym ze stosowaniem tego środka odosobnienia, nieprzychylnie reakcje po zwolnieniu, stan zdrowia wnioskodawcy w czasie wykonywania środka oraz po zwolnieniu. Jednocześnie, zważywszy na brzmienie art. 8 ust. 1 ustawy, należy doprecyzować, że chodzi przy tym o zadośćuczynienie za doznane krzywdy, wynikające z faktu pozbawienia wolności za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. „W wypadku roszczeń wynikających z wydania orzeczenia uznanego za nieważne, jako kryteria ustalania należnego zadośćuczynienia przyjmuje się: rozmiar i stopień dolegliwości fizycznych i psychicznych związanych z warunkami izolacji więziennej, rozmiary wykonania niesłusznej kary, sposób traktowania w śledztwie i w czasie odbywania kary oraz ewentualne następstwa tych zdarzeń w postaci np. szkód zdrowotnych. Z istoty zadośćuczynienia wynika, że ustalenie jego wysokości musi uwzględniać wszystkie aspekty doznanej krzywdy” (wyrok SN z dnia 9.01.2001 r., sygn. akt WA 44/00, Legalis nr 119892).

Ponadto należy mieć na uwadze, że w sprawach odszkodowawczych, toczących się na podstawie tzw. ustawy „lutowej”, przesłanka powagi rzeczy osądzonej nie może polegać na „wcześniejszym zakończeniu postępowania karnego co do tego samego czynu tej samej osoby” w rozumieniu art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., gdyż co oczywiste w postępowaniu odszkodowawczym nie orzeka się o odpowiedzialności karnej, a kompensacyjnej. Z tego też względu dla oceny, czy w przedmiocie roszczenia odszkodowawczego tej samej osoby wydane zostało wcześniejsze rozstrzygnięcie uzasadniające uznanie przesłanki *res iudicata*, koniecznym jest zastosowanie uregulowań istniejących w procedurze cywilnej, do czego upoważnia treść art. 558 k.p.k. Zgodnie z definicją zawartą w art. 366 k.p.c, wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. Zatem tożsamość roszczenia zachodzi wtedy, gdy identyczne są nie tylko przedmiot, ale i podstawa sporu (zob. postanowienie Sądu Najwyższego dnia 9 czerwca 1971 r., sygn. akt II CZ 59/71, OSNCP 1971 r. Nr 12, poz. 226). Dla tożsamości roszczenia trzeba tożsamości podstawy faktycznej i prawnej, czyli normy prawnej roszczenie to kształtującej. W przeciwnym razie istnieje wielość roszczeń zależna od wielości tych norm (por. T. Żyźnowski, Komentarz do art. 199 k.c, t. 5.) Z powagi rzeczy osądzonej korzysta jedynie sentencja wyroku, a jego motywy tylko w takich granicach, w jakich stanowią konieczne uzupełnienie rozstrzygnięcia niezbędne do wyjaśnienia jej zakresu (zob. M. Manowska, Komentarz do art. 366 k.p.c).

Wnioskodawcy w 1993 r. złożyli wniosek o odszkodowanie i zadośćuczynienie za doznane krzywdy ojca wynikłe z wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie w dniu 8.01.1948 r. sygn. akt SR 1606/47. Z treści tego wniosku nie wynika, aby swoje żądania, zwłaszcza w zakresie rekompensaty krzywd, ograniczyli w jakimkolwiek zakresie. Wręcz przeciwnie domagali się zaspokojenia swoich roszczeń z tego tytułu w pełnym zakresie. Sąd Wojewódzki w Krakowie postanowieniem z dnia 19 kwietnia 1995 r. zasądził na rzecz trojga wnioskodawców kwoty po 6.400 zł. „z tytułu odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, należne ich ojcu F. N.”. Sentencja tego orzeczenia stwarza domniemanie, że przyznane zadośćuczynienie objęło wszystkie krzywdy doznane przez F. N.. Nie zawarto w nim bowiem stwierdzenia, z którego wynikałoby, że tylko niektóre krzywdy zostały zrekompensowane. Sformułowanie „z tytułu ... zadośćuczynienia za doznaną krzywdę” wskazuje na intencję zasądzenia kwoty, która stanowiłaby ekwiwalent za całość szkód o charakterze niematerialnym poniesionych przez F. S.. Takie domniemanie jest tym bardziej uzasadnione, że podstawową zasadą ustalania wysokości zadośćuczynienia z art. 445 § 1 k.c. jest obowiązek dokonania oceny konkretnego stanu faktycznego i

uwzględnienia wszystkich okoliczności mających wpływ na rozmiar doznanej krzywdy. Zadośćuczynienie ma bowiem charakter całościowy i powinno stanowić rekompensatę pieniężną za całą doznaną krzywdę. Podkreślenia wymaga, że krzywda obejmuje nie tylko cierpienia fizyczne (ból i dolegliwości), ale również cierpienia psychiczne polegające na ujemnych uczuciach przeżywanych w związku z następstwami deliktu. Przyjąć zatem należy, że zasądzone zadośćuczynienie objęło wszystkie krzywdy doznane przez F. N..

Jak wspomniano wcześniej „powaga rzeczy osądzonej w zasadzie odnosi się do sentencji wyroku, a nie jego uzasadnienia, które w tym zakresie charakter może mieć jedynie charakter pomocniczy co najwyżej” (wyrok SN z 15 listopada 2007 r., II CSK 347/07, wyrok SN z 23 maja 2002 r., II CKN 655/98).

Tymczasem również analiza uzasadnienia tego postanowienia nie może prowadzić do wniosków zgodnych z oczekiwaniami skarżącego. Pełnomocnik wywodzi, że Sąd Wojewódzki nie dał wyrazu temu, aby brał pod uwagę cierpienia psychiczne doznane przez F. N. w związku z jego pozbawieniem wolności. W jego przekonaniu wskazuje ono na to, że zadośćuczynienie przyznane zostało tylko z tytułu doznanych cierpień fizycznych i związanych z tymi cierpieniami fizycznymi cierpień psychicznych. Tymczasem w lapidarnym uzasadnieniu stwierdza się ponownie, że Sąd zasądził na rzecz wnioskodawców „tytułem zadośćuczynienia za doznane krzywdy i cierpienia kwotę ...”. Ponownie zatem określa, że przyznana z tego tytułu kwota pieniędzy z założenia obejmuje całość szkód o charakterze niematerialnym wynikłych z odbywania kary pozbawienia wolności. W żaden sposób nie wskazuje, aby na tę kwotę składały się tylko niektóre doznane krzywdy. Co prawda wcześniej wspomina o dolegliwościach i cierpieniach związanych ze śledztwem oraz o przebytych chorobach, ale należy przyjąć, że to wyliczenia to miało charakter przykładowy wynikający z pobieżnie sporządzonego uzasadnienia. Jeszcze raz należy wskazać na brak wyraźnego stwierdzenia, że tylko za te elementy przynależne jest zadośćuczynienie, a cytowane powyżej stwierdzenie o zadośćuczynieniu „za doznane krzywdy i cierpienia” dowodzi o próbie wyrównania ich w pełnym zakresie. W tej sytuacji punkt 2 wyroku postanowienia Sądu Wojewódzkiego w Krakowie o oddaleniu dalej idącego żądania wniosku należy odnieść wyłącznie do wysokości zasądzonej sumy, a nie do zakresu krzywd. Brak było jakichkolwiek podstaw, aby w tamtym postępowaniu zadośćuczynieniem należało objąć tylko niektóre z nich w sytuacji, gdy wnioskodawcy domagali się pełnej ich rekompensaty.

Z powyższego wynika zatem, że Sąd Wojewódzki w Krakowie w związku ze złożonym wnioskiem na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23.02.1991 r. orzekł o całości krzywd doznanych przez F. S.. Tym samym należało uznać, że w niniejszej sprawie podstawa prawna faktyczna i prawna dochodzonego roszczenia była tożsama, co uniemożliwia prowadzenia postępowania.

Powyższy pogląd jest tym bardziej uzasadniony, że charakter zadośćuczynienia, będącego swoistą formą jednorazowego odszkodowania, co do zasady przemawia przeciwko dopuszczalności domagania się więcej niż jednego zadośćuczynienia za tę samą krzywdę, choćby jej postać uległa zmianie. W judykaturze przyjmuje się, że żądanie takie jest usprawiedliwione jedynie w wypadku ujawnienia się nowej krzywdy, której nie można było w ramach podstawy poprzedniego sporu przewidzieć (uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1967 r., III PZP 37/67, mająca moc zasady prawnej, OSNC 1968/7/113). Opisana sytuacja w przedmiotowym postępowaniu nie wystąpiła.

Kolejny wyłom od reguły res iudicata stanowi przepis art. 8 ust. 4 ustawy z 23.02.1991 r., albowiem ustawodawca wprowadza tu wprost możliwość ponownego rozpoznania sprawy, mimo że wcześniej zapadło już rozstrzygnięcie w warunkach identyczności stron i tożsamość przedmiotu procesu. Jednak jak trafnie zauważono w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia wspomniany przepis nie mógł jednak stanowić podstawy do ubiegania się przez wnioskodawców o ponowne zadośćuczynienie, gdyż nie zostały spełnione przewidziane w nim przesłanki.

Wobec tych argumentów wnioskodawcy nie mogli dochodzić ponownie zadośćuczynienia za krzywdę, którą doznał ich ojciec. Słusznie zatem Sąd Okręgowy w Katowicach uznał, że ponowne złożenie wniosku przez osoby uprawnione o zasądzenie na ich rzecz zadośćuczynienia, w sytuacji, gdy wcześniej zapadło prawomocne postanowienie przyznające im określone kwoty odszkodowania i zadośćuczynienia orzeczonych na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy, stwarza tzw.

ujemną przesłankę dopuszczalności postępowania, o której mowa w art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., która winna skutkować umorzeniem postępowania.

Na koniec tych rozważań Sąd odwoławczy zauważa, że w jego ocenie złożenie wniosku o zasądzenie uzupełniającego zadośćuczynienia stanowiło w swej istocie próbę obejścia zasad wynikających z instytucji powagi rzeczy osądzonej. Stwierdzony po latach przez wnioskodawców brak satysfakcji z wysokości zasądzzonego w 1995 r. zadośćuczynienia nie może skutkować wzruszeniem prawomocnego orzeczenia poprzez ponowne złożenie wniosku de facto o to samo. Uchylenie skutków tamtego orzeczenia może odbyć się jedynie poprzez złożenie wniosku o wznowienie tamtego postępowania lub o kasację wydanego postanowienia, o ile oczywiście zaistnieją ku temu ustawowe przesłanki.

Wobec powyższego Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania odwoławczego orzeczono na podstawie art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. z 2015 r. poz. 1583).

SSO del. Adam Synakiewicz SSA Piotr Pośpiech SSA Piotr Filipiak